

Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, awgust 2001
lětnik 51

8

My wšitcy smy bohaći. Naš žiwjenski standard je – hladajo na druge kraje – wysoki. Hdyž so w rozmołwach na to pokaza, so husto praji: Smy sebi to ze swojimaj rukomaj nadžěłali. Wězo je něšto na tym. Bjez prócy a potu bróžen prózdna wostanje, praji serbske přisłowo. A tola je wšitko tež Boži dar. „To dže přez našej ruce, je dar pak wot Boha“, kaž w kěrlušu rěka.

Hrono za žnjenc rěči wo bohatstwu. Wone steji w 62. psalmje a rěka: „Připadnje-li wam bohatstwo, tak wutrobu na nje njepójsće.“

Ale što chce tute hrono nam prajić? Snano, zo je bohatstwo hrěch?

To Swjate pismo zawěsće nochce. Wone chce jenož na to pokazać, zo njesměmy so bohatstwu přejara dowěrić. Tež biblija wě, zo bjez pjenj a wobsydstwa njeńdže. Ale wona tež wě, zo bohatstwo nam přeco pomhać njemóže. Za to je Jezus přirunanje wužiwał:

„Běše bohaty muž, teho polo běše derje přinjesło. A wón při sebi mysleše a rjekny: Što mam ja činić? Nimam ničo, hdžež bych swoje plody

Wěra a bohatstwo

Bohate žně při Rodečanskim wětrniku Foto: J. Maćij

nahromadził. A praji: To chcu činić: Swoje bróžnje chcu wottorhać a wjetše na-

twarić a do nich swoje cyłe žito a swoje kubła hromadzić a chcu swojej duši prajić:

Luba duša, ty maš wulki sklad na wjele lět, měj nětk pokoj, jěs, pij a budž dobreje mysle. Ale Bóh praji jemu: Ty blažnje! W tutej nocy budže so twoja duša wot tebe žadać; a komu budže potom slušeć, štož sy ty sebi nahromadził? Tak dže so temu, kiž sebi pokłady nahromadzi a njeje bohaty pola Boha.“

Za bohateho muža w přirunanju běše bohatstwo to najwjetše w žiwjenju. Z cyłej wutrobu wón na nim wisaše, tak zo za ničo druge wjac ruma njeběše. Ale jeho wulke bohatstwo jemu na kóncu jeho žiwjenja ničo njepomhaše. Wón njeběše „bohaty pola Boha“. Ale što to rěka: bohaty pola Boha być?

To najprjedy rěka, so Bohu wjac dowěrjeć hač našim pjenjzam. Naposledk je to tola Boža hnada, kotraž naše žiwjenje zdžerži. A to tež hrono za měsac awgust mění, hdyž praji: „Připadnje-li wam bohatstwo, tak wutrobu na nje njepójsće.“

Z tutym nam připadnym bohatstwom pak mamy tež tych, kotrymž so tak derje njeńdže kaž nam, podpěrować. Tež k temu nas Bože slowo namołwja. **S. ALBERT**

*My symjmo wuslywamy
na rolu zworanu,
wšón zróst pak radny mamy
přez milosć njebjesku.
Bóh tajnje z čichim wěcom
nam hona žohnuje
a dawa z kóždym lěcom
jim tyće, rosćenje.*

*Wón rosnu, deščik sćełe
a slóńčnu čoptotu,
z tym žohnowanjom wjele
nam čěče na rolu
a přenoša so ducy
nam z pola do chléba;
tón dže přez našej ruce,
je dar pak wot Boha.*

*Njeh zbliska je, njeh zdala,
wot Boha wšitko je.
Joh' stwjelca, hwězdy chwala,
pěsk, morja šumjenje;
kerk, lisčo, sad a žita,
to jeho dary su,
wón z nalěcom nas wita,
ze sněhom, njehodu.*

*Wón slóncu schadžeć dawa,
běh staja měsacej,
tež we wětrach ma prawa,
čec kaza deščikej.
Wón radosć wobradžuje,
tež čerstwosć, strowosć nam,
skót z pastwu nasycuje,
chlěb dawa čłowjekam.*

Matthias Claudius,
přel. Korla Awgust Fiedler

Wšitke dobre dary dže mamy wot Boha; tuž jemu džak, tuž jemu džak a nadžěłaj!

Psalmy – spěwarske Stareho testamenta

Před krótkim zawjedže so w našej cyrkwi čitanje psalma na spočatku kemšow. Što pak su tute psalmy? Teksty bjez jednanja a čezko zrozumliwe, by něchtóžkuli rjeł. Hdyž pak so trošku dokładnišo z nimi zaběraš, njeje to scyła tak komplikowane.

Psalmy su zběrka nabožnych pěsnjow, basnjow a modlitow ze wšelakich časow Stareho zakonja, někak z 10. do 4. lětstotka do Chrystusa. Pochadžeja wot wšelakich spisarjow, hačrunjež ma nimalo počojca wšěch psalmow nadpismo „Psalm Dawida“.

Dawid bě pastyrski hólc. Po wojowanju z Goliathom dyrbeje čekač. Bóh pak jeho žohnowaše a tak bu pozdžišo sławny kral. Na swoim kralowskim dworje zběraše a pisaše wjele psalmow. Jich wobsah je pisany kaž žiwjenje. Wosebje jednaja wo Bohu, Božej stwórbje a jeho wulkich skutkach w stawiznach israelskeho luda. Rozeznawamy při tym psalmy chwalby, dzaka, próstwy a skórzby.

Cyłu knihu ze 150 psalmami mjenujemy psalter. W prjedawšich časach su so psalmy husćišo tež spěwali. Tež džensa namakamy w na-

šich kěrlušach wurězki z nich. A hdyž wam wosebje rjana modlitwa abo spěw do mysli přińdže, je to tež hižo kaž psalm.

Za wšitke mudre hlóžki sym hišće małe hódančko sym přihotowała. Pytany je wurězka ze sedmeho psalma. Přez zasadjenje wotpowědného pismika w zwobraznych słowach sadu zawěsće bórže wuhódaš. Wjele wjesela přeje **JADWIGA**

Zapozdženy postrow

Wulce česćeny knježe Siegfriedo Alberto, superintendente ewangelskich Łužiskich Serbow!

Na Serbski ewangelski cyrkwinski dzeń, kotryž so wotměwa 16. a 17. junija 2001 we Łazowskej wosadze, sćele wšitkim lubym ewangelskim Serbam a hosćom z wukraja wjele nanajwutrobnišich postrowow a přećow zboža a wosebje wjele Božeho žohnowanja w mjenje „Towarzystwa Polsko-Serbolužyckiego“ z cyleje Pólskeje – z Wařawy, Wrocławja, Poznanja a z Opoli – a tež we wosobinskim mjenje

**WAŠ PÓLSKI PŘEČEL
DR. ZBIGNIEW GAJEWSKI, PREZES**

Złoty kwas

Dnja 8. julija woswjećistaj čilaj a strowaj Latkec mandželskaj w Přiwćicach swój złoty kwas. Jubilejne kemše měješe sup. Reinhard Pappai w Budyšinске cyrkwi. Město darow běštaj sej jubilaraj přaťoj składowanje za zwony w Budyšinku; poľdra tysac hriwnow je so nahromadziło.

Swój zeleny kwas běštaj Kurt Latka z Přiwćic a Marka Běrkec z Plusnikec 1951 w Malešecach swjećitoj. Zwěrował bě jeju tehdyši Malešanski farar Pawoł Albert. Po starym wašnjju bě swjedžen nawjedował serbski braška. Mandželskaj staj čas žiwjenja w ratarstwje džělaťoj, spo-

čatnje na swoim statoku, potom w prodrustwje. Jeju mandželstwo bu žohnowane z třomi džěćimi, kotrež wočahnyštaj w dobrym křesćanskim duchu. Kurt Latka je wjele lět był sobustaw cyrkwinskeho předstejićerstwa w Budyšinku a zastupjer Serbow w sakskej krajnej synodze. Wón je řečnik Słowa k dnjej w serbskim rozhlósu a awtor wjele zajimawych přinoškow w Pomhaj Bóh a w serbskej Protyce. Swěru wobdžělitať so mandželskaj na serbskich kemšach a na tamnych zarjadowanjach ewangelskich Serbow. Bóh žohnuj jeju wječor žiwjenja!

T.M.

Pokiw

Na Łazowskim cyrkwinskim dnju nawjerčachu młodži ludžo z wuwučowanskeho a wupruwowanskeho kanala SAEK w Budyšinje krótkofilm wo wustajeńcy serbskich wumělcow. Tutón wusyła so hromadže z třomi dalšimi serbskimi krótkofilmami dnja 28.8. w 20.00 hodź. w regionalnym sćelaku Oberlausitz TV (přijimanje: kablowa syć Comtec a tss, kanal 6 a 26).

Chróšćanski festiwal

Na IV. mjezynarodnym folklornym festiwalu, kiž wotmě so wot 28. junija do 1. julija w Chróšćicach, wustupichu tež wjacore kulturne skupiny ze srjedźneje a Delnjeje Łužicy, kiž pokazachu bohate kulturne herbstwo ewangelskich kónčin Łužicy. Tradiciske towarstwo z Horow pola Wojerec předstaji na jewišću a w swjedženskim čahu serbske křicizna. Hory slušeja do Janskeje wosady we Wojerecach. W tamnišej cyrkwi běchu 1998 dotal poslednju křiceńcu swjećili, na kotruž běchu wšitcy w serbskej drasće přišli.

Horjenje w Chróšćicach, předstajacy serbske křicizna Wojerowskeje wosady
Tekst a foto: E. Bigonowa

Prawa Serbow – tež w cyrkwi?

We woběmaj krajomaj, w kotrymajž Serbja bydla, je stat serbske prawa zakonsce rjadował. W Sakskej předležese z lěta 1948 přeni króć w stawiznach Serbow wosebity zakon. Po přewróće dóndže k noworjadowanju. Serbow nastupacy wotrězk zapisa so 1992 do wustawy, 1999 slědowaše sakski serbski zakon. Podobne bě wuwice w Braniborskej. Tu bě so přeni serbski zakon 1950 wobzamknył. Po přewróće je so wón narunał ze zapisanjom do wustawy w léce 1992 a z nowym zakonom w léce 1994.

Na statnej runinje potajkim su serbske naležnosće zakonsce zřadowane. Kak pak steji z tym w třoch krajnych cyrkwjach, kotrymž Serbja přislušeja?

Ew.-luth. krajna cyrkej Sakskeje

Zapisanje prawow Serbow w cyrkwinskim wobłuku bě so přeni króć poradziło w Sakskej w dwacetych lětach. Při noworjadowanju sakskej krajnej cyrkwy po 2. swětowej wójnje džiwaše krajna synoda jako zakonjedawarka zaso na Serbow. 4. januara 1949 wobzamkny wona „Cyrkwinski zakon wo cyrkwinskim zastupnistwje serbskeje ludnosće ewangelsko-lutherskeje krajnej cyrkwy kraja Sakska“ (Kirchengesetz über die kirchliche Vertretung des sorbischen Bevölkerungsteils der evangelisch-lutherischen Landeskirche des Landes Sachsen). Zakon wozjewi so dnja 30. meje 1949 w Hamtskim łopjenu, a to hnydom w přenim zešiwku, kotryž smědžeše zaso w čišću wuč. Z tym drje měješe so tež zjawnje pokazać, kak wažne je cyrkwinskemu parlamentej serbske prašenje. Zakon rjaduje w pjeć paragrafach serbske naležnosće, postaja prawa a nadawki serbskeho wosadneho zwjazka a serbskeje superintendenty a předpisa, zo ma w krajnej synodze jako najwyšim gremiju cyrkwy stajnje tež jedyn serbski synodala zastupjeny być. Jeli njeje žadyn wuzwolony, tak ma so powołać.

Hdyž džensa tutón tekst čitam a jón přirunam ze serbskej situaciji w dwurěčnych wosadach, sym trochu zrudny. Tehdy w léce 1949 móžeše synoda z cyle hinašich wobstejnosćow wuchadžeć. Při wšěm pak je tutón zakon

hišće džensa plaćiwý zaklad za sobuskutkowanje Serbow w cyrkwinskim žiwjenju. Serbski synodala zastupuje hišće džensa naš lud a naše zajimy w krajnej cyrkwi. Hižo něšto lět wukonja tute zastojnstwo Handrij Wirth z Njeswaćidla. Na njeho měli so přeco z našimi naležnosćemi wobroćić, zo móht je w Drježdžanach přednjesc.

Za přichod měli ewangelscy Serbja w Sakskej zhromadnje přemyslować, hač je trjeba cyrkwinski serbski zakon přepisać, kaž je so to ze statnym serbskim zakonom stało. Fachowe poradžowanje a pomoc při tym poskići zawěsće cyrkwinski hamtski rada.

Ewangelska cyrkej šleskeje Hornjeje Łužicy

Tež w tutej cyrkwi maja Serbow nastupacy zakon z powójnskeho časa. Wón bu 15. nowembra 1951 w Zhorjelcu wobzamknjeny jako „Cyrkwinski zakon wo serbskej ewangelskej wosadneje službě“ (Kirchengesetz über den Sorbischen Evangelischen Gemeindedienst). W nim je postajene, zo ma so pod mjenom „Serbska ewangelska wosadna služba“ (Sorbischer Evangelischer Gemeindedienst) wutworić džěłowa skupina, wobstejaca z duchownych (serbskich a němskich) w serbskich wosadach a ze serbskich lajkow, kotraž ma rjadować serbske naležnosće we wosadach a zastupować serbske zajimy w Zhorjelskej synodze. Hač je so tuta skupina hdy založila? Džensa najmjeńša žana njewobsteji. Jedna so tu,

kaž mi konsistorstwo dnja 24. julija 2000 pisaše, wo postajenje, kotrež je hišće plaćiwé, ale so hižo nałožować njehodži. Wyši konsistorialny rada dr. Kühne zdžěli mi na serbskim cyrkwiskim dnju 2000 w Minakale, zo je moje naprašowanje za njeho nastork, zakon přeprowować a přemyslować wo noworjadowanju.

Dale su Serbja wobkedžbowani tež w nowišich postajenjach. W zakonu wo wutworjenju synody z 27. oktobra 1996 rěka, zo je „Serbska wosadna služba“ jedna z cyłkownje šěsć džěłowych skupin (tamne su: džěł mjez młodžiňu, žonami a mužemi, kublanje a diakonija), kiž smě ze swojeje srjedziny cyłkownje třoch zapostancow do synody wuzwolić. To rěka, zo Serbja nimaja krute městno w synodze, ale tola šansu, jednoho zastupjerja do njeje dóstać. Tež w nowym cyrkwiskim porjedze, wobzamknjenym w aprylu 1997, su Serbja w artiklu 4 (2) z powšitkownej sadu naspomnjeni: „Dabei ist in sprachlich gemischten Gemeinden die Muttersprache der Gemeindeglieder zu berücksichtigen.“ Nadrobnošće so njemjenuja.

Wosadni a wosady Zhorjelskeje cyrkwy měli so bórže ze serbskim prašenjom zaběrać a wuprajić swoje mysle a přeća. Jenož tak móže dóńć k noworjadowanju, kotrež wotpowěduje wopravdžitym wobstejnosćam a je wosadam spomóžne. Wažny posrědkowar namjetow měł być Manfred Hermaš z

Rownoho, kotryž je synodala tudyšeje cyrkwy. Prawniske rjadowanje serbskich naležnosćow budže wosebje wažne, hdyž so tuchwilne přemyslowanja wo zjednoćenju Zhorjelskeje cyrkwy ze susodnej abo susodnymi cyrkwjemi zwoprawdža.

Ewangelska cyrkej Berlin-Braniborska

W swojim spisu „Entwicklungen, Aufgaben und Inhalte im Überblick“ (2. nakład z meje 1994) Ewangelska cyrkej Berlin-Braniborska Serbow ze žanym slowom njenaspomni. Na naprašowanje zdžěli mi konsistorstwo dnja 13. julija 2000: „Wir müssen Ihnen mitteilen, dass es bei uns keine rechtlichen Regelungen gibt. Wir unterstützen aber seit mehreren Jahren die wendischen Gottesdienste. ...“ Wuraz toho je čišć „Dolno-serbskeje liturgije“, wudateje wot generalnej superintendenty w Choćebuzu a skupiny „Serbska namša“ w léce 1991.

Prawa Serbow – tež w cyrkwi!

Přehlad pokazuje, zo su serbske naležnosće w sakskej cyrkwi najlěpje rjadowane. Zakonske zakłady su tu jara dobre. Hač pak móžemy hišće w dosahacej měrje ze žiwjenjom napjelnić? Hinaša je situacija w tamnymaj cyrkwjomaj. Tule měli so, wosebje štož Berlin-Braniborsku cyrkej nastupa, prócowanja wo zapisanje serbskich prawow zahajić. Lěta po přewróće su pokazali, zo bě móžno na statnej runinje zakonnje znova rjadować. Tole móžemy tež w našich cyrkwjach docpěć. Cyrkwinske žiwjenje drje njenastawa přez cyrkwinske zakony, ale wone tworja dobry zaklad, na kotryž móžemy so při problemach tež powołać. Rozmyslujmy tuž zhromadnje wo tutech prašenjach. To so zawěrnó wuplaći.

HANDRIJ SEMBDNER / T.M.

Na knižnych wikach tuteho lěta w Lipsku doporučowaše mi wudawačel-nakładnik Frank Stübner najnowšu, z 300 na premjernym wječoru předatymi eksemplarami jara wuspěšnu knihu ze swojeho nakładnistwa. Woprawdže nawabili do čitanja pak su mje hišće na wikach spočatne sady přenjeho teksta. Najskerje jich lapidarnosć, snano pak tež kombinacija prosteho zwěšćenja z jednorymi, tola dopřemyslenymi słowami: „Die Bäume allein sind es nicht. Wo Wohnung ist, wird Gewöhnung. Oder umgekehrt.“ (13). Njeje to spodziwne?

Znajach mjeno awtora z naspomnjenjow swojeje Łazowskeje wowki, kotraž bě z čichej hordosću wo spisowáčelu z nimale susodneje wsy powědała. Je to bylo hišće w jeje slónčnym bydlenju blisko pošty, ale tehdy jako něhdže 12lětna wšak njemějach zańč, štož wowka rady čitaše. A nětko po telko lětach – přečitašwi knihu zetkach so znowa z Łazom. Dwaj dnjej do swojeje smjerće naspomni awtor mojeho džěda, Łazow-

Łužica Gottfrieda Unterdörfera

G. Unterdörfer, *Ich möchte einen Kranich sehen. Erzählungen, Gedichte und ein Tagebuch, Budyšin 2001*

skeho fararja Jurja Malinka.

11 knižkow je wušło za žiwne dny ewangelskeho křesćana Gottfrieda Unterdörfera (1921–1992), Delnjowujězdźanskeho hajnika, w Union-Verlag a Evangelische Verlagsanstalt. Nětko, k jeho 80. posmjertninam, předleži zběrník z powědkami, basnjemi a přeni raz wozjewjenym dženikom z jeho poslednjeho žiwjenskeho lěta (1.1. – 8.9.1992).

G. U. je mišter stringentnje wuformulowaneho detaila. Krutosć formy (w basnjach na př. přesvědčacy rym a rytmus) je kaž syć, kiž prawe słowa dawa. Kak začućiwyje rysuje situaciju, hdyž zastupi do chłódnej cyrkwički w Radworju a sej drjewjanu postavu Jana scénika wobhlada (30). Wójn-

ske dožiwjenja, wina wojakačłowjeka, zetkawanja pozdatnych njepřečelow jeho pisarne přewodźuja a wón dawa

ze swojimi słowami njezrozumliwemu možnosć spominanja (31–33, 35). Powědky su žiwe z wopisowanja, na př. wopušćeného doma (51–57). A hdyž namaka wobkedźbowať wosrjedź spadanosće stare serbske spěwarke, nastawa w čitarju zdaće wo

mnohotnosći regiona. Wosebje w nimale polojcu antologije pjelnjacym dženiku zetkawamy so ze serbskim. Hač z křižerjemi, hač z pomjenowanjemi kaž Polze (188) abo ze serbskimi wumělcami kaž Janom Pawołom Nagelom (128, 151), Janom Lajnertom (149) abo z Jurjom Brězanom (157,

169) – z wida Němca a Łužičana wšelke překwapja.

We wašnju powědanja wšak skutkuje dženik njehladajo na rozmyslowanja, aktualne počahi a plastiske wopisowanja přirody z městnami tróšku sprostnjeni. Falowaše mi spontanosć tuteho žanra, štož snano zwisuje z tym, zo je wudowa pisarja jón awtorizowała. Na druhim boku wšak je jeho němčina z městnami tak poetiska, zo nastawaja sentency: „Für Gott ist alles Gegenwart, für mich nur die Stelle, an der ich bin“ (47). A listypisar G. U. praji: „Wenn dies mit Lust und Zuwendung an den Empfänger geschieht, zählt das Verhältnis zwischen Aufwand und Lesen nicht“ (159).

Jara spodobnje a tekstam wotpowěduje je knihu wuhotowať Eberhard Kahle. Regionalne předewzaća su pjenježnje podpěrowali wudáčce. Chcyła nětko wšitkim, kiž so zajimaja za přirodnu a kulturnu bohatosć Łužicy, knihu doporučić, tež hladajo na to, zo originelny dar wutroby rozwjeseľuje.

CHRISTIANA PINIEKOWA

Je poprawom wšědna zwučenosć, telewizijny knefl zapinać. Z pomocu telewizijnych wusyľanjow, ale tež přez rozhlós abo nowiny tworimy sej swoje mjenje wo podawkach, zjawach, čłowjekach. Na serbsku telewiziju pak (hišće) zwučeni njejsmy. Někotryžkuli z nas tohodla žanežkuli serbskorěčne wusyľanje abo němskorěčne ze serbskej tematiku njeskomdži. 22. smažnika popołdnu móžachmy znateho delnjoserbskeho fararja Herberta Nowaka w scelaku 3sat wuhladać a slyšeć. „Wendisches Abendlicht“ mjenuje Peter Rocha swój polhodžinski filmowy portret, kotryž je so w léce 1999 wot ORB produkowať.

Herbert Nowak – 23. haperleje woswjećić wón swoje pječawosomdžesaćiny – powěda w tutym filmje wo swójno-wosobinskich, powołanskich a wězo serbskich dožiwjenjach. Jeho žiwe wurazne

„Tak kaž soniš, je rěčne začuće“

„Wendisches Abendlicht“ – film wo fararju Herberće Nowaku

powědanje wuwabi kedźbliwe wucho při posłucharja, kiž je zdobom přihladowar. A we tym leži wosebitosć filmoweho medija, přetož film je žiwy wot pohibow, wot so pohibowacych wobrazow. Z wjazanja wobrazow nastanje wobsah, kotryž na wobrazowce wuhladamy. Filmowa rěč je wizuelna komunikacija, wobrazy dyrba zwukam, tekstaj a hudźbje wotpowědować a njesmědža so přehusto wospjetować. Na tekst H. Nowaka wusměrjene pokazaja so fota abo originalne filmowe wobrazy ze žiwjenskich stacijow w Gołynku, Kibušu, Pěš Dubach a w Drjowku. Su to najhūsćišo twarjenja kaž šula a cyrkej – tak mjenowane „mortwe“ wobrazy, kiž žadaja sej wotměnu z pohibami w žiwych wobrazach. Tajka wotměna

poskići so na přiľkad, hdyž H. Nowak běrny běli abo so z Herbertom Funku rozmoľwjejo wuchodźuje. Wšelake mjenjeňja ludźi, kotřiž H. Nowaka znaja, wobohaća filmowy wobsah. Zajimawe epizody-dopomnjenki Herberta Funki, Gerharda Wirtha, Lenki Nowakoweje, dr. Rudolfa Kilanka, Cyrila Pjecha a Horsta Adama portret fararja wožiwjeja. Juro Franhnow zaspěwa kěrľuš „Wjacorny spiw“, kotryž počahuje so, kaž sam praji, na wječor žiwjenja. Tu namakamy tež zwisk k titulaj filma. Hladajo na pječ króć so wospjetowacy filmowy motiw wotbagrowaneje krajiny z ptačeje perspektiwy so prawdžepodobnje hišće dalša runina – tragika so pozhubjowaceje rěče – w titulu chowa. Motiw wotbagrowanja pak so po

mojim mjenjeňju přehusto wospjetuje a přez to na skutkownosći pozhubi. Nastanje začić, zo faluja wobrazy. Wobrazy a tekst powědaja stawiznu, žadaja pak sej tež přestawki, kotrež so z wobrazami blótowskeje krajiny a rěki Sprjewje wupjelna. Začić přirodowych wobrazow so přez serbske melodije, wosebje ludowy spěw „Měj ty dobru nóc“, na změrowace wašnje pohľubši, druhdy samo přeměrnje skutkujo.

H. Nowakowa lubosć k serbskej rěči pleće so kaž čerwjena nitka přez cyły film: Ze swojimi šěsć džěćimi, hačrunjež měješe němsku mandželsku a bydleše w němskej wokolinje, rěči serbsce. Hdyž njeje serbsce přědować směť, je serbsce pisať. Lenka Nowakowa z Rownoho waži sej jeho jasnu a krasnu serbsku rěč. A H. Nowak sam měni: „Tak kaž soniš, je twoje rěčne začuće. A ja sonju přeco serbsce.“ MĚRANA CUŠCYNNA

Za fararjom n. w. Wernerom Feustelom

Štwórtk, 21. smažnika, pochowachmy na Minakałskim pohrjebnišću fararja n. w. Wenera Feustela. Byrnjež němskeho pochada był, je wón serbsce nawuknył a w swojej Minakałskej wosadze swěru serbsce předował. Ale tež w druhich wosadach je serbske Bože služby swjećił. Rady so na jeho přednoški na serbskim farskim konwenće a na našich kubłanskich dnjach dopominamy. Bratr Feustel njeje ženje swoju česć pytał, ale swěru za čichim džětał. Žarujemy wo swojeho sobubratra. Njeh jemu wěčne swětło swěći.

S. ALBERT

Werner Feustel je so 27. nowembra 1932 w Liebstadće pola Pirny narodził. Jeho nan bě přistajeny pola póšty. Nanoweho zastojnstwa dla přechahny swójba najprjedy na tři lěta do Drježdźan a 1935 do Crimmitschaua. W tutym měsće wopytašaj Werner Feustel a jeho jenička sotra ludowu šulu. Za nadarjeneho hólca přizamkny so kubłanje na Juliusa Motellerowym gymnaziju w Crimmitschauje. Swojim zajimam za cuze řeče scěhujo wopyta tu rjadownju z řečnym profilom. 1951 zložil maturu a započal w Lipsku studować slawistiku. Tu dósta so do konfliktow ze sylnym ideologiskim čišćom tehdyšeho časa. Wotpokaza zastupić do socialistiskeje młodžinskeje organizacije SNM. Z protesta spuščil po jednym semestrje slawistiku a wuwjowa sej studij teologije. Po statnym eksamenje w lěće 1957 a wopyče předarskeho seminaru w Lückendorfje sta so z wikarom w Riesy-Gröba. Na

swójске přече pósła jeho cyrkwinska wyšnosť 1958 do dwurěčneje Łužicy. W Njeswačidle pola fararja Wirtha wukmani so w štyritydźenskim serbskim předarskim seminarje w serbsčinje a přewza Minakałsku wosadu, kotraž bě přez zažnu smjerc fararja Heinricha

Farar Werner Feustel (1932–2001)

Foto: prywatne

Bamža-Pabsta z lěta 1957 wosyročena. 28. decembra

1958 bu wot Gerharda Wirtha, kiž bě mjeztym serbski superintendent, ordinowany. 1959 woženi so z wudowu swojeho zastojnskeho předchadnika Elfriedu Pabstowej. Jeje třom synam bu Werner Feustel z dobrym nanom. Služeše Minakałskej wosadze, doniž njepoda so nalěto 1995 strowotnych přičin dla dočasne na wotpočink. Wuměnkarske lěta přežiwi z mandželskej w Njeswačidle, hdžež bě najmlódši syn z wjesnjanostu. Tam zemře Werner Feustel nahle na zažnym ranju 16. junija 2001. Po swojim přeču bu wón w Minakale pochowany.

Werner Feustel bě čichi a skromny čłowjek. Njedziwajcy wšelakich choroscow, pod kotrymiž z młodych lět čerpješe, je swoje farske zastojnstwo z wulkej swěru wukonjał a so běžnje sam dale kublał w teologii a w řečach, z kotrychž so w dwanaće derje wuznawaše. Bože słowo připowědač bě jemu chutna naležnosť. Wosebje jemu serbske džěto na wutrobje ležeše. Serbstwa dla je wotpokazał možnost, přewzać farske město zwonka Łužicy. Wosebje derje čuješe so mjez zastojnskimi bratrami w konwenće serbskich duchownych a w Michałskim bratrowstwje, kotremuž z lěta 1981 přislušeše.

T.M.

Mała wosada – wulke předewzaća

Zawěrnó, z 325 wosadnymi smy jenož mała wosada. Přislušatej jej wšak jenož Budyšink a Přiwicy. Ze zašłosće pak je naša wosada bohaće wobdarjena z jedneje z najrjeńšich cyrkwjow Hornjeje Łužicy. Za zděrženje tuteje drohočinki je wosada zamołwita.

Hižo loni bě wěza zaróštowana. Dołhe škałby, drje přez rozbuchnjenja nastate, dyrbjachu specialisća z betonom napjelnic. Přidatnje připrawichu so wjacore zakótwjenja z wocla. 25 000 hr so wuda.

Tute wuporjedženje bě přnja kročel k wulkemu pře-

dewzaću. W druhej swětowej wójnje bě wosada dyrbjala dwaj zwonaj wotedač. Mały zwón njebě so hišće za wójske zaměry rozeškrěł a bě so po wójnje wrócił na swoje město. Dwaj zwonaj, to pak je jenož prowizorij. W zašłym času njebě možno sej wulki zwón z bronzyleč dač. Nětko, po 55 lětach, je cyrkwinske předstejicerstwo wobzamknyło tutón njedostatk nachwatač. Wěcywustojni sej wuměňjenja wobhladachu. Nětčiši podstawa ze železa njehodži so hižo dale wužiwać. Maso narunač z nowym z duboweho drjewa. Wěša-

dla a čěrjenje zwonow maja so přetwaric. Skónčnje pobrahuje hišće wulki zwón, někak 300 kg čezki. Hdže so leč budže, njeje hišće rozsudžene, snadž w Lauchhammerje. Cyty projekt budže někak 60 000 hr plaćic.

W tutym zwisku ma so tež hišće třěcha wěže dospołnje wobnowic. Trěbny je tež nowy wonkowny wobmjek cyrkwyje a wěže. Poslednje ponowjenje bě so w lěće 1934 přewjedło.

Twarske naprawy maja so lětsa pripravować. Najwažniše pak budže wobstaranje trěbnych pjenjow. Za tajke wul-

ke předewzaća nalutowanki wosady njedosa haja. Nadzihamy so, zo darja wosadni ze zwjazanosće k swojemu Božemu domej 20 000 hr. Dohromady pak trjebamy 200 000 hr. Połojca pjenjow so ze wšelakich žórtow spěchowanske srědky dóstač. To rěka nětko, pisac wjele próstwow. Z trochu z božom so zawěsće poradži pjenjow zwjesć.

W lěće 2003 chce Budyšink hromadze z Poršicami być hosćicel serbskeho cyrkwinskeho dnja. Nadzihamy so, zo móžemy hosći potom we wobnowjenej cyrkwi witač.

KURT LATKA

Stejimy z našim awtom na mosće w Tilsíce (Sowjetsk). Za nami ruske kontrole, před nami litawske. Jenož pomalu dže dopředka. Pod nami široka rěka – Nemunas (Memel) –, kotraž so 50 km dale do Kurskeho zaliwa wuliwa. Tónle najzapadniši džěl Litawskeje chcemy w přichodnych dnjach zeznać.

Štó drje znaje pola nas

Stary kěrchow w Litawskej

Foće: J. Maćij

Małolitawsku abo, kaž so tež mjenowaše, Prusku Litawsku, něhdy w sewjerowuchodže Pruskeje ležacy kraj podłu Nemunasa, kotrehož delni džěl džensa hranicu mjez Litawskej a Kaliningradskim wobwodom Ruskeje tworí? Lětstotki bydlachu tu Litawčenjo, Kurojo a Němcy. Z reformaciju sta so Pruska ewangelska. Po tym zo so na spočatku 18. lětstotka přez mór cyłe kónčiny wuludnichu, wołaše Bjedrich Wilhelm I. kolonistow z južneje Němskeje, Šwicy a Hollandскеje do kraja. Wjele Litawčanow so tohorunja zaso zasydli. Bahnojty kraj so kulturnizowaše. Nasta wulka syć hrjebjow, kanalow a haćenjow. Wšěm svojim wobydlerjam přilubi stat nabožnu tolerancu. Z industrializaciju a po založenju Němskeho rajcha započa sylniša germanizacijska politika, kotraž so wosebje přez šule přesadzi. Jako rezultat přenjeje swětoweje wójny dósta kraj sewjernje Nemunasa 1924 awtonomny status pod litawskim knjezstwom, 1939 přizamkny so

Po puću w Małolitawskej

zaso Němskemu rajchej. 1945 wulki džěl Němcow do zapada čekaše abo kónc 50tych lět po dojednanjach mjez Chruščowom a Adenauerom wupućowa. Z mało tu žiwych Němcow a z Litawčanow buchu sowjetsky staćenjo.

Swjatki w Šilute (Heydekrug). Ewangelska cyrkej je derje wobsadźena. Bohužel ničo njerozumimy, litawščina je wšak baltiska rěč. Wobryady, liturgija, kěrlušy, Bože wotkazanje – wšo je njezwučene, hinaše. Mamy chwile, sej 80 kwadratnych metrow wulke fresco we wołtarnišću wobhladać. Na nim je Königsbergski moler Richard Pfeiffer 120 cyrkwinskih wótcow předstajił. Někotrych spóznamy – Awgustinusa, Franca z Assisia, Luthera wězo a Melanchthona, Bacha a Händela. Po kemšach přidružimy so skupince němskich turistow, kotrymž žona z wosady wo cyrkwu powěda. Mjenuje dalše předstajene wosobiny z cyrkwinskih stawiznow, kotrež znajemy, hdyž tež nic po wobliču. Mjez nimi su někotři z našeje blišeje wokoliny: Zinzendorf, Francke, Paul Gerhardt, Matthias Claudius. Šěsćdesatletna rěči němsce bjez akcenta. Pochadza z bliskeje rybarskeje wsy. Němcow je tu jenož hišće jara mało. W pućowanskich přewodni-

kach mjenuje so za Małolitawsku ličba 400.

Po puću z awtom přichodne dny hišće dalše ewangelske cyrkwje widžimy. Cyrkej w Rusné (Ruß) w delce Nemunasa služeše wot 1950 jako čěložwućowarnja šule. Z njewotwisnosću Litawskeje 1991 ju stat ponowi a wosadže wróci. Za čas sowjetskeho knjezstwa zetkawachu so wěriwi w dobrej stwě na małym burskim statoku, kiž je džensa etnografiski muzej. Džensa je jenož 1,5% wobydlerstwa ewangelske, wulka wjetšina je katolska.

Při cyrkwu w Nidze na Kurskejkosy je přewšo zajimawe pohrjebnišćo. Jenož někotre rowy su hišće z kwětkami zwosadźane. Wjetšina rowow je z trawu porosćena a so kaž mały horb ze zemje zběha. Město narownych kamjenjow steji na čole rowa

rězbowana deska po tradiciji starych kurskich wobydlerjow. Cyły kěrchow je njenapadnje hladany a dycha měř a pokoj. Tajki začisć zawostajichu na nas tež tamne pohrjebnišća w Małolitawskej. Wone su zwjetša male a leža powyšene zwonka sydlišćow kaž na malej kupje (to drje jako škit před powodženjom). Z dróhi njejsu hnydom spóznać, hustodosć widžiš jenož horni džěl wumělsce skowaneho železeho křiža, zwjetša hižo chětro zerzaweho. Jenož z prócu móžeš mjena pochowanych

wučitać – litawske pódla němskich mjenow. Haj, widzachmy samo kamjeń z mjenom w litawskej a w němskej wariantce. Jónu abo dwójce za lěto so na kěrchowje trawa syče, jenož jednotliwe rowy su hišće hladane. Někotři němscy turisća hóršachu so na njerodne pohrjebnišća. Na mnje wšak skutkowachu kaž mytiske městna, swědčace wo zachodnosći žiwjenja.

Na dwěmaj městnomaj nadeńdžechmy přez připad stary židowski kěrchow. Kamjenje steja mjeztym křiwje, zdžěla su poškozene. Ale trawa je posyćena a při zachodže skedźbnja kamjeń z hebrejskim a litawskim napisom na pohrjebnišćo. Něhdy běchu 13% wobydlerstwa Židža. Džensa je jich jenož hišće něhdže 12 000, to je 0,3% wobydlerstwa.

Jónkrótka kulturna symbioza z litawskich, němskich a tež židowskich elementow, lětstotki charakteristiska za

Ewangelska cyrkej w Šilute z portretami 120 cyrkwinskih wótcow

Małolitawsku – ju nadeńdžemy džensa hišće w muzejach, w literaturje, w cyrkwjach a na kěrchowach.

MARKA MAĆIJOWA

Knížne doporučenja

JOHANNES BOBROWSKI: *Litauische Claviere*, Reclam 1993
 ARNO SURMINSKI: *Sommer vierundvierzig*, Ullstein 2000
 ULLA LACHAUER: *Paradiesstraße*, Rowohlt 1996

*Džens přeni kwas so wuhotuje
wot lubej' staršej' Urbanec.
Z lubosću wutrobu jim hnuje,
kiž kwasnu starosć pomha njesć.
Nan a mać Lenku lubuja,
zo na prócu so njehlada.*

*Ja a tež twoja mać, mój syno,
će na wutrobi nosymoj.
Kaž nas to wući Bože słowo,
za tebe swěru starałoj.
Chodźtaj po Božej přikazni,
zo Bóh Knjez waju žohnuje.*

*Nětk tebe prošu, luby syno,
ženje ty Lenku njehněwaj.
Kaž muž sej waži žonu, jeno
tak ty sej ju tež zachowaj.
A lubuj ju tak z wutrobu,
jej činiš lóžku starosć
wšu.*

*Tež tebe prošu,
luba Lenka,
budź Měrcínej ty
podana.
Tón muž, kiž
pilnosć, zlutnosć
schowa,
wón ždyn je domej
za knjeza.
Tam wšitko jara derje
dže,
hdžež žona éichosć lubuje.*

*Mój lubysyno, njebudź ženje nahły,
zo njeby twój dom škodował.
Haj, wysoko waž scérpliwosć sej
za to,
zo twój dom měř by zachował.
Ty nočeył mi pak za zło wzać,
zo cheu éi dobru radu dać.*

Kwasna baseń

Před 70 lětami zmandželištaj so Lenka Urbanec, džowka kowarja z Droždžija, a Měrcín Meltka, syn žiwnošćerja z Rakojd. Nan nawoženje dari jimaj samozestajanu baseń, wuwjědženu w rjanopisu, wupyšenu ze serbskimaj chorhojčkomaj a zaramikowanu jako wulki wobraz na scěnu. Z wozjewjenjom basnje spominamy na mjeztym zemrěteju Meltkec mandželskeju, kiž běštaj w młodych lětach znataj w Serbach přez swoje horliwe skutkowanje w Serbskim Sokole. Tekst bu snadnje korigowany.

Młodaj mandželskaj Lenka Urbanec a Měrcín Meltka dnja 16. junija 1931. Po kwasu zasydlištaj so w Barće, hdžež wotewrěštaj mechaniski wobchod a załožištaj sej serbsku swójbu. Foto: priwatne

*Ja njewěm žane rjenje šacy,
kiž wamaj ja na puć cheu dać,
hač modlitwu, lubosć, swěrnosć a
ščćen wjace,
éichosć tež chcyłaj lubować.
Te štyri róže najrjenje
njech je waj' domu pyšenje.*

*To z wěstosću cheu wamaj prajić,
zły njepräcel, tón spytuje.
Tón budže wam tež pasle stajić,
te wój pak z molom wotražće.
Tak Bóh waj' budže posylnić,
zo móže swoju dróhu hić.*

*Sym z wutroby won wamaj stajal
te rynčki mojej' lubosće.*

*Tež ja sej njejsym nikoh'
najał,
to luby Bóh mi darił
je.*

*Duž dzeržtaj jeho
přikaznje,
staršich pak
ženje njezacp'će.*

*Mynjecham pak
džensa plakać.
Džen kwasny, tón
je wjesoły.*

*So chcemy zradować
a spēwac
a mjez sobu być přecelni.*

*Z jědžu a pićom wokřewić,
Urbanec staršej' zwjeselić.*

*K wopomnjenju na zeleny kwas
zestajał
Waš luby nan
W Rakojdach,
dnja 16. junija 1931*

Před 150 lětami

Před 150 lětami, w awgusće 1851, wupućowa 92 Serbow do Awstralskeje. Wjetšina z nich pochadžeše z Bukečanskeje a Hrodžišćanskeje wosady. Bě to najwjetša skupina Serbow, kiž je so hdy na pjaty kontinent podała. Jeje wjednik bě wojnar Jan Swora z Droždžija. Předewšěm žedžba za swobodnym wuznaćom swojeje lutherskeje wěry jich z Łužicy do cuzby čerješe. 16. awgusta wotjědžechu z čahom z Budyšina

a 23. awgusta z łódžu „Helena“ z Hamburga, patoržicu 1851 přistawichu w Adelaidze. W Južnej Awstralskej załožichu sej wjes a mjenowachu ju po bibliskim přikładze Ebenezer. Dołho so prócowachu w nowej domiznje zdźeržeć Serbow rěč a wěru. Něšto lět mějachu samo serbskeho předarja a serbskeho wučerja za swoje džěci. Z jich potomnikow smy w zaštych lětach hižo mnohich na wopyće we Łužicy witać móhli. **T.M.**

Jan Swora z Droždžija ze swojej mandželskeje Hanu rodź. Kejžorec z Droždžija před swojim domom w Ebenezer w Južnej Awstralskeje
Repro: J. Maćij

Powěsće

Ochranow. Loni je so wjac hač 1 milion eksemplarow Ochranowskich heslow w němskej rěči předało. Po někotrych lětach stagnacije, wosebje po přewróće we wuchodnych zwjazkowych krajach, wotbytk zaso stupa. K tomu je tež přinošował loňši jubilej Zinzendorfa.

Wjerbno. W ródnej wsy serbskeho fararja a basnika přewjedže so 17. junija k 2. razej Džeń Mata Kosyka. Literarno-hudźbnemu programje a přednoškej Pěťa Janaša

Farar Heinrich Koch z Klětnoho drje serbsce njerozumi, ale tola rady do Pomhaj Bóh pohladnje.

Foto: E. Bigonowa

Pomhaj Bóh, časopis ewangelskich Serbow

WUDAWAČELEJ: Serbski wosadny zwjazk, Jerjowa/Heringstraße 15, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z. t., Čornobohska/Czornebohstraße 12, 02625 Budyšin/Bautzen

HŁOWNY REDAKTOR: Superintendent Siegfried Albert, Jerjowa/Heringstraße 15, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591/481280)

ZAMOLWITA REDAKTORKA: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591/600711)

ČIŠĆ: Serbska čisćernja Postvertriebsnummer: F 13145

ZHOTOWJENJE A ROZŠĚRJENJE: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625 Bautzen

PŘINOŠKI A DARY: Serbske ewangelske towarstwo, Konto-Nr. 1000 083 167, Kreissparkasse Bautzen, BLZ 855 500 00

POMHAJ BÓH wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Založby za serbski lud. Lětny abonement płaći 16 hriwnow.

w cyrkwi přizamkny so počesćenje při pomniku we wsy.

Choćebuz. W kompaktnym kursu Šule za delnjoserbsku rěč a kulturu, kotryž wotmě so wot 18. do 22. junija, předstaji so tež serbska cyrkwinska tematika. Werner Měškank přednošowaše wo serbskich kěrlušach w Delnej Łužicy a dr. Madlena Norbergowa wo ewangelskej cyrkwi w Bramborskej a Serbach.

Bukecy. 26. junija zeńdže so skupina zajimcow k informaciskemu wječorkej wo móžnym založenju ewangelskeje srjedźneje šule w Bukecach. Farar Jan Malink předstaji puče k jeje založenju a nazhonjenja z Husčanskeje šule, kotraž hižo něšto lět z wulkim wuspěchom dźěla. W žiwej diskusiji namołwachu Bukečenjo, při tym njezabyć na serbske tradicije wosady.

Drježdźany. K jastwu na čas žiwjenja bu 29. junija 35lětny Roland R. zasudženy. Sudnistwo je wo tym přeswědčene, zo je wón wyšeho krajnocyrkwinskeho radu Rolanda Adolpha a jeho mandželsku w léće 1997 w lěsu pola Moritzburga zatřělil. Adolph bě w krajnocyrkwinskim zarjědže zamolwity za Hornju Łužicu a z tym tež za serbske naležnosće.

Budyšin. W nocy wot 29. do 30. junija wotmě so w Pětrскеj cyrkwi přeni króć eumeniska hudźbna nóc. Štyrihodźinski program bu wot wjele zajimcow zbliska a zdaloka jara derje přiwzaty.

Choćebuz. Za swoje zasadźenje přećiwo prawicarskemu ekstremizmej bu Choćebuzski generalny superintendent Rolf Wischnath z wysokim cyrkwinskim wuznamjenjenjom w USA počesćeny. United Church of Christ, partnerska cyrkej uněrowaneje cyrkwe w Němskej (EKU), spožči jemu 14. julija w Kansas City myto „Award of Affirmation“. 1948 rodženy Wischnath pochadza z Westfalskeje, je z lěta 1995 generalny superintendent w Choćebuzu a z loňšeho nalěca předsyda braniborskeho akciskeho zwjazka přećiwo prawicarstwu.

Přeprašujemy

01.08. – srjeda

14.00 hodź. wosadne popołdne w Minakale (sup. Albert)

04.08. – sobota

15.00 hodź. wosadne popołdne w Barće (sup. Albert)

05.08. – 8. njeđzela po swjatej Trojicy

10.00 hodź. kemše w Budyšinje w Michałskej (sup. Albert)

13.30 hodź. kemše z Božim wotkazanjom w Budestecach (sup. Albert)

14.00 hodź. delnjoserbske kemše w Cerkwicy (předar Frahnaw)

11.08. – sobota

15.00 hodź. wosadne popołdne w Hodźiju (sup. Albert)

12.08. – 9. njeđzela po swjatej Trojicy

11.45 hodź. nutrnosć w rozhłosu (farar Malink)

15.00 hodź. kemše w Sprjowjach (sup. Albert)

14.08. – wutora

18.00 hodź. wosadny wječor w Nowym Měsće (sup. Albert)

18.08. – sobota

14.00 hodź. wosadne popołdne w Hućinje (sup. Albert)

19.08. – 10. njeđzela po swjatej Trojicy

14.00 hodź. wosadne popołdne na Horach (sup. Albert)

25.08. – sobota

14.00 hodź. wosadne popołdne w Klětnom (sup. Albert)

26.08. – 11. njeđzela po swjatej Trojicy

11.45 hodź. nutrnosć w rozhłosu (sup. Albert)

01.09. – sobota

14.30 hodź. wosadne popołdne w Delnim Wujězdze (sup. Albert)

02.09. – 12. njeđzela po swjatej Trojicy

10.00 hodź. kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej (sup. Albert)

13.30 hodź. kemše w Budestecach (sup. Albert)

Rakecy. W druhim tydženju julija zadobychu so paduši do Rakečanskeho Božeho domu. Rozbichu wokno drastikomory a pokradnychu z njeje drjewjany křiž.

Dary

W juniju je so darilo za Serbsku superintendenturu 100 hr a za Pomhaj Bóh 100 hr. Bóh žohnuj daraj a darićelow.